

ДРАГАН Б. БУКАНОВИЋ*
Институт за међународну политику
и привреду
Београд

УДК 327(4):339.023
Прегледни рад
Примљен: 02.07.2014
Одобрен: 09.09.2014

ЕВРОПСКА УНИЈА И ЗАПАДНИ БАЛКАН – ОЧЕКИВАЊА И ИШЧЕКИВАЊА**

Сажетак: У овом раду аутор анализира изгледе и перспективе пуноправног чланства држава и ентитета Западног Балкана у Европској унији. У том контексту он указује на еволуцију развоја односа Европске уније према Западном Балкану, а посебно након 1999. године, али и на различите етапе спољнополитичких оријентација држава региона (од ексклузивне националне суверености до евроинтеграција) током протекле две и по деценије. Истовремено аутор указује и на постојеће домете држава и ентитета у процесу европских интеграција, а које се налазе од статуса кандидата са отпочетим преговорима о чланству (Црна Гора и Србија), преко Македоније и Албаније које су кандидати, али нису отпочеле преговоре, до Босне и Херцеговине и Косова. Аутор је посебно указао на проблеме који заједнички карактеришу државе Западног Балкана, уз изношење спектра различитих виђења будућности Европске уније. У закључку рада је указано на евидентну суздржаност водећих држава ЕУ у вези са новим проширењима, а пре свега Немачке, Велике Британије и Француске, уз неопходно очување већински проевропског расположења грађана Западног Балкана и с тим у вези подвлачи улогу политичких елита, као и медија и цивилног друштва.

Кључне речи: Европска унија, Западни Балкан, европске интеграције, спољна политика, придруживање, Србија.

* dragandjuk@yahoo.com

** Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија у савременим међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни, економски, правни и безбедносни аспекти“ Минисатртва просвете, науке и технолошког развоја, бр. О1179023 за период 2010-2015. године.

Уводне напомене

Западни Балкан, као геополитичка одредница настала крајем 90-их година XX века у документима Европке уније представљала је нужност да се новим термином одреде земље у којима је вођен сукоб око независности на развалинама бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.¹ У том смислу међутим, била је искључена Словенија, која је процес европских интеграција започела започела у друштву држава Централне и Источне Европе, али је у њу укључена Република Албанија која је изашла из вишедеценијске изолације условљене европском хладноратовском поделом.²

Међутим, ово подручје Западног Балкана остало је подручје вишеструких и често располућених идентитета и интенција. У државама региона истоветно су јачала два процеса – *етнонационализам*, а упоредо са њим посебно након 2000. године и *тежње да се оне прикључе Европској унији* (Ђукановић, 2010а: 295–313). У том смислу Западни Балкан је схватан и као нови наметнути термин који поново у „исти пакет“ сврстава земље некадашње Југославије пре свега, што је код делова јавности у појединим државама, а пре свега у Републици Хрватској изазивало посебне фрустрације јавности. Са друге стране, читав Балкан је у складу са ранијим и прилично добро однегованим предрасудама у јавностима и међу политичким елитама Западне Европе током читаве своје савремене историје (XIX и XX век) био сматран проблематичним делом Европе у којима постоје укоренењени међуетнички антагонизми и који је неретко један од главних извора организованог криминала (Зундхаузен, 2008). Дубока хладноратовска подела Европе само је ојачавала ове стереотипе, посебно према данашњим „новим“ чланицама Европске уније попут Бугарске и Румуније (Вујачић, 2010), док је према бившој СФР Југославији постојао нешто блажи однос због њеног повременог спољнополитичког окретања према Западу, где за пример можемо узети Балкански савез 1953-6 (Симић, 2008). Ситуација се током ратова и међуетничких сукоба на постјугословенском подручју од 1991. до 2001. године прилично изменила и то на начин да су управо новонастале државе на овом

¹ Израз „Западни Балкан“ први пут је употребљен у: „Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the Stabilisation and Association process for countries of South-Eastern Europe (Bosnia-Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania“, COM (1999) 235 final, 25 May 1999. (European Commission, 1999).

² Република Словенија постала је чланица Европске уније 1. маја 2004. године заједно са већим бројем држава Источне и Централне Европе. Албанија је током Хладног рата била изолована и окружена СФР Југославијом и Грчком са којима није имала добросуседске односе.

подручју (са изузетком Републике Словеније) биле сматране као потенцијални проблеми широј, односно регионалној безбедности.

Данашња Европска унија, истовремено, није успела да током ове кризе суштински утиче на њено успешно и брзо окончање. То је посебно било евидентно током рата у Босни и Херцеговини (април 1992–новембар 1995), односно све док се у решавање наведен кризе нису јасније и јаче укључиле Сједињене Америчке Државе (Ђукановић, 2011). Међутим, управо су оне заједно са Европском унијом крајем наведене деценије успеле да наметну данашње бројне оквире регионалне сарадње и да процес распада југословенске федерације и јачање етнонационалне хомогенизације не претворе у „бег од суседа“, односно од доскорашњих конститутивних елемената сложене и социјалистичке Југославије, већ да на одређени начин ојачају и продубе њихове односе након изузетно бруталних оружаних сукоба (Лопандић, Кроња, 2010; Ђукановић, 2009).

Наведени процес није био нимало лак имајући у виду све јаче дистанцирање новонасталих држава на постјугословенском од својих дојучерашњих суседа. Први делотворнији облици регионалне сарадње зато се везују за настанак Пакта за стабилност у Југоисточној Европи 1999. године у Сарајеву, који је девет година касније трансформисан у Савет за регионалну сарадњу (Минић, Ђукановић, Кроња, 2014). Истовремено, након међусобних признања и успостављања дипломатских односа уследило је и постепено закључивање великог броја билатералних уговора између држава Западног Балкана, али су поједина питања попут недефинисаних граница, сукцесије имовине некадашње СФР Југославије и статуса избеглих лица остала до данас неадекватно решена (Ђукановић, 2010б: 45-50).

Западни Балкан 2014. – на пола ЕУ пута?

Државе Западног Балкана постепено су мењале спољнополитичке приоритете. Тако су оне у првом периоду властите независности понајпре биле заинтересоване за постизање међународног признања, успостављање дипломатских односа са државама света, као и учешће у раду међународних организација. Почетком протекле деценије (након 2000. године) долази до суштинске измене њихових спољнополитичких оријентација и дефинисања јасних интенција за чланством у Европској унији и, са изузетком Републике Србије након 2005. године, и у Северноатлантском савезу – НАТО (Ђукановић, 2010а; Ђукановић, Лађевац, 2009).

Управо из ових разлога у постјугословенским и уопште западно-балканским друштвима идеја евроатлантских интеграција се после 2000. године поима као својеврсни супститут за дотадашњу ексклузивну сувереност. То је заправо подразумевало да ће државе које су стицале независност у односу на некадашњу СФР Југославију постепено преносити одређени део дотадашњих искључивих надлежности у „руке“ администрације Европске уније. И овде се тако може поставити питање да ли је наведени процес очекиван када је за наведене субјекте био „претесан“ југословенски оквир, а сада им одговара један веома сличан наднационални модел оличен у Европској унији? Наравно, против наведеног су биле одређене политичке партије и покрети у појединим земљама (нпр. екстремна десница у Хрватској, као и десне политичке партије у Србији...) видевши у томе проблем за, како се неретко наводило, националне интересе својих народа. Са друге стране, европске интеграције су у појединим државама биле повољан „параван“ иза којег је окончана готово доминантно неуспешна приватизација некадашње друштвене имовине, ојачана властита власт и створени нови економски субјекти (тајкуни) који су били у прилично блиским односима са носиоцима политичке власти.

Због наведеног је и јавност у наведеним државама у различитим етапама сасвим другачије гледала на европске интеграције. Тако да је рецимо у Републици Хрватској евроентузијазам био прилично јачи и укорењенији у првим етапама придруживања Европској унији, него што је то показао референдум о чланству у њој који је био одржан 2012. године, на коме је гласало око 43% уписаних гласача, а „за“ се изјаснило 66,26% (Време, 2012). Слично је и са Србијом где је евидентно својеврсно мењање односа јавности према Европској унији с времена на време, и које варира од 51-56% у зависности од истраживања (*SEE Times*, 2012; *EurActiv*, 2014). У Босни и Херцеговини се пак чини да су грађани више него њихове политичке елите заинтересоване за чланство ове државе у Европској унији.³ Слична ситуација је и са Албанијом.

Македонско искуство међутим показује да је политичка елита најодговорнија за *de facto* блокаду европских и евроатлантских интеграција захваљујући тврдокорном ставу у вези са договором са суседном Грчком а у вези решавања више од две деценије дугог сукоба око назива ове државе. Косово је након 2008. године било више фокусирано на „заокруживање“ самопрокламоване независности и суверености, а мање опредељено на убрзање европских интеграција (Министарство иностраних

³ Видети: „Истраживање: 85 посто грађана подржава приступање Босне и Херцеговине у ЕУ“, (бука, 2014).

них послова Косова, 2014). Црна Гора је успешно превазишла овакву ситуацију 2006. године односно након стицања независности схватањем првенствено нужности властитог међународног и спољнополитчког позиционирања као нове државе, а упоредо са тим и убрзањем европских и евроатлантских интеграција (Министарство вањских послова и европских интеграција Црне Горе, 2006).

Не треба потценити неретко и доминантне страхове јавности и политичких елита држава Западног Балкана од сврставања свих субјеката у региону у „јединствен пакет“. Овоме се посебно још од утврђивања првог, односно регионалног приступа ЕУ према државама Западног Балкана (1996–7) понајвише противила Република Хрватска и тамошња јавност. Штавише, у уставу ове земље се наводи да није дозвољено формирање било каквих балканских међудржавних асоцијација у којима би учествовала ова држава.⁴ Нешто мањи отпори постојали су у Црној Гори, Босни и Херцеговини и Србији, док је и Албанија запоаднобалкански оквир и идентитет у настајању видела као једну прелазну категорију Европске уније до пуноправног чланства.

Како се мењао приступ Европске уније према државама Западног Балкана, а посебно након увођења процеса стабилизације и придруживања (1999. и 2000. године) уведен је индивидуални приступ, односно неопходност да њена администрација евалуира напредак свеке државе региона у европским интеграцијама индивидуално. У складу са тим дошло је до превазилажења страха од „регионалних окова“ односно од претеране везаности судбине читавог региона са чланством у Европској унији.

Процес унутрашњих политичких, економских и безбедносних реформи у државама Западног Балкана, који нужно прати процес придруживања Европској унији, суштински је током протеклих десетак година изменио стање у овим земљама. Оне су се све више припремале за чланство, док је ЕУ то „награђивала“ преласком одређених етапа у процесу придруживања. Наведена политика условљавања тако је допринела да се реше одређени проблеми и у региону (нпр. дијалог власти у Београду и Приштини, решавање одређених билатералних отворених питања између Србије, Босне и Херцеговине и Хрватске, итд.).

⁴ Цитат: „Zabranjuje se pokretanje postupka udruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama u kojem bi udruživanje dovelo, ili moglo dovesti do obnavljanja jugoslavenskoga državnog zajedništva, odnosno neke balkanskedržavne sveze u bilo kojem obliku.“ Видети: „Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst)“, Zagreb, 6. srpnja 2010, članak 142, stav 2.

Данас су *Македонија, Црна Гора, Србија и Албанија кандидати за чланство у Европској унији*, што представља значајан напредак у односу на претходних десетак година, када су све ове државе биле веома далеко од наведеног статуса. Међутим и овде треба направити дистинцкију јер је Македонија кандидат за чланству у ЕУ од 2005. године и није успела ни девет година касније да отпочне процес преговора. Такође, не постоје нити било какве назнаке да ће се овакво стање ускоро променити и да ће се постићи компромис Скопља и Атине око назива државе. Црна Гора је тренутно отишла најдаље у процесу европских интеграција са највећим бројем отворених поглавља, а потом се следи Србија. Црној Гори је најчешће током овог периода указивано на недовољну борбу против корупције и организованог криминала у земљи (Европска комисија, 2013), док је једно од фундаменталних питања у вези са напретком Србије представљао дијалог између власти у Београду и Приштини (Ђукановић, 2013). Ипак, ове земље највероватније ће завршити преговоре о чланству у ЕУ у наредних седам или осам година. Албанија је статус кандидата стекла јуна 2014. године, што ипак представља одређени напредак имајући у виду прилично дуг период застоја (Блиц, 2014). Ово је било условљено недовољним развојем демократских институција у Албанији, као и владавине права, али и неадекватном борбом против организованог криминала и корупције (European Commission, 2013).

Косово је 10. октобра 2010. године успело да добије студију о изводљивости, као и да тренутно приведе крају преговоре о споразуму о стабилизацији и придруживању, а бојне услове који се од стране ЕУ постављају пред њим Влада Косова премијера Хашима Тачија (*Hashim Thaçi*) успешно решава (Бета, 2014). Босна и Херцеговина, са друге стране, на потпуном је зачелу процеса европских интеграција. Овоме доприноси чињеница да тамошње политичке елите више брину за очување *statusa quo* или измену дејтонског уставног устројства земље него за напредак на путу ка ЕУ (Ђукановић, 2014). Грађани БиХ у бројним истраживањима јавног мњења показују жељу за убрзавањем наведеног процеса, али то не прате и њихови представници власти. Босни и Херцеговини додатни отежавајући фактор представљају нефункционалност државних институција, повећан обим бирократског апарата на свим нивоима власти (посебно на нивоу кантона и ентитета Федерације Босне и Херцеговине), као и недовољна спремност носилаца власти да се обрачунају са корупцијом (Ђукановић, 2014).

Западни Балкан и Европска унија – шта регион уноси у Унију?

У претходном делу рада указано је на то у којој су фази поједине државе и ентитети Западног Балкана у процесу европских интеграција. У том смислу констатован је евидентан напредак већине од њих на путу ка чланству у Унији. Међутим, треба направити разлику између формалног напретка у европским интеграцијама, са једне, и стварног стања, односно степена „зрелости“ за прихватање политичких, економских и безбедносних стандарда европских друштава. У том смислу до сада се у јавностима држава региона заправо најчешће говорило о томе шта оне могу очекивати од чланства у Европској унији. Мање се заправо говори о томе шта ће у потпуности интегрисани Западни Балкан у Европску унију донети или „дати“ овој организацији.

Објективно сагледавање ситуације на Западном Балкану детектује заправо неколико веома великих проблема који ће тешко бити превазиђени у процесу приступања Европској унији. Овде ће заиста бити тешко побројати све те сличности, али су свакако најмаркантнији проблеми следећи:

1. *И даље веома изражена етничка дистанца и укоренењени видови етничке нетолерације између друштава Западног Балкана.* Наиме, у овом тренутку можемо закључити да су односи између политичких елита на Западном Балкану свакако бољи од реалног стања у билатералним односима између држава овог региона, а посебно између њихових друштава. Бројни су показатељи оваквог расположења у свим државама Западног Балкана, укључујући и Хрватску која је од 1. јула 2013. године постала чланица Европске уније. Слично је и са друштвима на релацији Србија-Косово, Албанија-Србија, Албанија-Македонија, итд. (Митровић и Стјепановић-Захаријевски, 2008).
2. *Латентни видови етничке нетрпељивости и потенцијалне зоне нових међуетничких сукоба.* У том смислу постоје проблеми са стварном интеграцијом Албанаца у Западној Македонији, као и Срба на северу Косова, Албанаца у Црној Гори и Бошњака у српском и црногорском делу Санџака. Посебно је драстично поновно јачање три етнонационализма у Босни и Херцеговини, што је посебно евидентно од почетка 2014. године (Ђукановић, 2014).
3. *Недовољна борба против организованог криминала и корупције.* Случајеви Албаније, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Косова то свакако најбоље потврђују имајући у виду и налазе Европске уније у редовним годишњим извештајима о њиховом напретку у европским интеграцијама.
4. *Изражено тешко социјално-економско стање у региону Западног Балкана.* (висока стопа незапослености пре свега међу млађим радно способним

становништвом, рекордни ниви јавног дуга, опадање стандарда грађана, смањени обим страних директних инвестиција готово су заједничке одреднице већине држава региона) (Вијести, 2014). У том смислу чини се да економске мере појединих влада држава региона Западног Балкана не дају видљиве резултате,

5. *Положај избеглих и расељених лица*. Још увек није решен статус великог броја избеглих из Хрватске, Босне и Херцеговине и са Косова, што представља како социјално-економски проблем за државе региона, пре свега Србију и Црну Гору, тако и за појаву стања апсолутне бесперспективности ових лица, којих има око 43000 (ТАНЈУГ, 2014а).
6. *Криза цивилног друштва*. Структуре цивилног друштва су постале или потпуно клијентелистички настројене према носиоцима јавне власти (нпр. сегменти цивилног друштва у Србији, и у мањој мери у Македонији), или су у потпуности етнички подељене (Босна и Херцеговина). Са друге стране, постоји прављење дистинкције од стране носилаца јавне власти у односу на подобне и мање подобне невладине организације (Црна Гора) или подршка ових структура радикалним националистичким пројектима и политичким партијама (Косово). На овај начин је потиснута истинска коректорска улога цивилног друштва у односу на носиоце јавне власти и поред тога његова конструктивна улога у процесу помирења између држава и народа Западног Балкана.

Ово су смо неки од најзначајнијих проблема које ће Западни Балкан „унети“ у Европску унију. Наравно, уколико се и у његовом случају буде водило рачуна о геостратешком затварању ове повеће „рупе“ на европском континенту, а која није интегрисана у Унију. Тешко је предвидети хоће ли Европска унија донети одлуку да геостратешки заокружи овај простор кроз улазак свих држава и ентитета у њено чланство, по примеру великог проширења из 2004. године, када је примила десет нових чланица, или ће, пак, сматрајући га проблематичним, али и геостратешки небитним (јер је окружен државама чланицама ЕУ) оставити да буде у актуелном „*status* кандидата *quo*“ положају. ЕУ би потпуном интеграцијом Западног Балкана са једне стране добила могућност лакшег саобраћајног повезивања са својим југом и истоком (Грчка, Румунија и Бугарска), али објективно треба напоменути добила би и велики број проблема који би утицали на њено функционисање. То потврђују и проблеми са пријемом Бугарске и Румуније у чланство након 2007. године.

Како ће изгледати Европска унија када Западни Балкан буде интегрисан?

Европска унија је у протекле две и по деценије доживела значајан преображај. Наиме, у овом периоду она је ојачала одређене институционалне капацитете, али је истовремено успела да ојача и одређене политике и на тај начин да се позиционира у у међународним размерама. Она је захваљујући увођењу и јачању Заједничке спољне и безбедносне политике успела да се уз Сједињене Америчке Државе учврсти као један од водећих чинилаца светске политике.

Међутим, након великог проширења Уније 2004. године и посебно уласка Бугарске и Румуније 2007. године дошло је до одређених проблема у њеном раду и интерном престојавању ЕУ у „више брзина“. Овим су се суштински издвојиле земље Западне Европе и Скандинавије, као један круг земаља, као и државе такозване „Нове Европе“, односно некадашње државе Источне и Централне Европе (Политика, 2012: Прес, 2009). Разлика између њих се усложнила постепено и својеврсни јаз у области економског развоја, социјалне кохезије и стварног прихватања европских вредности се додатно проширио. Западни Балкан би уласком у Европску унију засигурно представљао трећу формацију унутар Европе „у више брзина“, захваљујући свом конфликтном наслеђу и превасходно неповољној социјалној и економској ситуацији (Политика, 2012).

Унију је посебно погодила светска економска криза, која је, са изузетком Савезне Републике Немачке утицала на већину ових земаља, али и економске прилике у оквиру саме организације (Лопандић, 2011). Постојећа глобална криза капиталистичке економије показала је одређене слабости Европске уније као модела, али она није само особеност овог дела света јер је захватила све водеће економије света (Сједињене Америчке Државе, Јапан, Руска Федерација, итд.). Истовремено, постоје и евидентна размимоилажења око концепта њеног даљњег развоја. У том смислу евидентан је ојачан отпор јавности у појединим државама везан за гломазан и бирократизован административни апарат Европске уније са седиштем у Бриселу, са једне стране, као и то да ћи ће данашња Европска унија прерасти у савез суверених држава са обележјима државности (конфедерација) или у одређену врсту федерације, како су још половином претеклог века предвиђали еврофедералисти (Жан Моне и његови идејни наследници) (Gilbert, 2012: 9-56).

Дакле, очигледно је да ће Европска унија бити и у наредном периоду у сталним и динамичним променама њеног карактера и унутрашњег устројства. Штавише, у зависности од тога за очекивати је и да ће се

пред државама Западног Балкана појављивати нови услови, као и да ће у коначници ЕУ бити много другачија у поређењу са 1999. годином која се сматра пресудном за увођење процеса стабилизације и придруживања, односно дефинисања новог приступа ЕУ према овом делу европског континента. Могуће је стога да ће Европска унија у оквиру процеса придруживања земаља Западног Балкана управо додатно разрадити механизме којим би ове државе и ентитети били нешто мање интегрисани у односу нпр. на земље Западне Европе и/или другу групацију држава тзв. „Нове Европе“.

Закључак

Евидентно је да су водеће државе Европске уније веома суздржане у вези са њеним новим проширењима. Ово је посебно видљиво када је реч о Савезној Републици Немачкој, чија канцеларка Ангела Меркел (*Angela Merkel*) неретко током протеклих неколико година указује да мора постојати посебан опрез код нових проширења ЕУ.⁵ Немачка, такође, често указује да је неопходно да се државе региона обрачунају претходно са организованим криминалом, корупцијом, као и да редефинишу међусобне односе у духу добросуседства. Сличне ставове износе и званичници Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, као и Републике Француске.

Из наведеног разлога зато треба бити веома опрезан и суздржан у вези са одређивањем датума када ће поједине државе Западног Балкана или регион у целини приступити Европској унији. Посебно треба имати у виду да ће очекивања Европске уније према овим државама расти, као и да ће се вероватно појављивати одређени видови отпора према њиховом пријему. Истовремено, имајући у виду да су дугорочна и поуздана предвиђања прилика на Балкану уопште веома незахвална не би требало да изненади уколико би се појавили нови проблеми унутар самих држава. Такође, чињеница да све државе Европске уније нису признале Косово може у перспективи угрозити европски пут овог ентитета. Истовремено, крајње је непредвидљиво у којем правцу ће се кретати Босна и Херцеговина имајући у виду дубину и вишедимензионалност тамошње друштвене кризе. Међуетничке тензије могу се појавити и у Републици Македонији и додатно ојачати нестабилност у читавом региону Балкана.

⁵ Видети једну од веома упечатљивих порука Ангеле Меркел о неопходности привремене обуставе нових проширења ЕУ након пријема Хрватске 2013. године – „Ангела Меркел: Нема проширења ЕУ!“ (Телеграф, 2012).

За земље Западног Балкана посебно су битна вишеструка партнерства са водећом ЕУ земљом – Савезном Републиком Немачком од чијег ће става умногоме зависити и њихова перспектива пуноправног чланства. У том контексту видно је побољшање и својеврсно ресетовање односа Републике Србије са овом земљом, што ће додатно утицати повољно и на регионалну стабилност (Вечерње новости, 2014). Немачка ће у наредном периоду бити пресудна и када је реч о самој будућности Европске уније, али ће засигурно имати и одлучујући глас када је реч о проширењу на Западни Балкан.

Истовремено, јасно је да у парламентима држава региона не постоји адекватна заступљеност политичких опција које нису за чланство у Европској унији. То је раније био случај најпре са Републиком Хрватском у чијем парламенту је тек неколицина посланика била против чланства, а референдум је показао даје број грађана који се њему противе много значајнији. Слично је данас и са Србијом након парламентарних избора 2014. године у чијој Народној скупштини нема нити једног посланика политичких партија које су евроскептичне или против чланства земље у Унији. На Косову је евидентно након парламентарних избора 2014. године да јачају антиевропске и евроскептичне снаге које су отворено против изналажења било каквог компромиса у преговорима са властима у Београду - радикално десни политички покрет „Самоопредељење“ је на изборима за Скупштину Косова, који су били одржани 8. јуна 2014. године освојио је више од 13% гласова (ТАНЈУГ, 2014б). У Македонији је поличка елита више декларативно оријентисана ка чланству у Европској унији, што никако не поткрепљују конкретне активности. Босна и Херцеговина, иначе готово институционално парализована, такође се суочава са сличним проблемима.

За очекивати је да ће у државама Западног Балкана убудуће опадати евроентузијазам, односно да ће се упоредо са процесом реформи (пре свега у области економије) повећавати број грађана који неће подржавати улазак у Европску унију. Ово потврђује и случај Републике Хрватске током 2012. и 2013. године. Зато политичким елитама и цивилном друштву у државама региона предстоји веома тежак, а неретко и мукотрпан задатак очувања већинске подршке грађана за чланство у ЕУ. Неразумевање процеса европских интеграција од стране грађана, захваљујући неретко изразито бирократском и неразумљивом језику промотера и заступника европске идеје такође може представљати проблем. Зато је улога медија и цивилног друштва посебно битна како би се сви сегменти европских реформи додатно појаснили грађанима, као и користи које ће они од њих имати у наредном временском раздобљу.

„Дуг пут“ Западног Балкана према Европској унији ипак треба да резултира новом етапом предвидљивог развоја и дугорочног мира на овим просторима. У том смислу значајно је и да политичке елите на Западном Балкану остану устраје у властитој доминантно европској спољнополитичкој оријентацији.

Литература:

1. BETA (2014): „Žan Erik Pake: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju početak puta Kosova ka EU“, 2. maj, <http://www.nspm.rs/hronika/zan-erik-pake-sporazum-o-stabilizaciji-i-pridruzivanju-pocetak-puta-kosova-ka-eu.html>
2. Blic (2014): „Albanija dobila status kandidata za EU“, 24. jun, <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/475824/Albanija-dobila-status-kandidata-za-EU>
3. Buka (2014): „Istraživanje: 85 posto građana podržava pristupanje Bosne i Hercegovine u EU“, 23. april, <http://www.byka.com/novost/55008/istrazivanje-85-posto-gradana-podrzava-pristupanje-bih-u-eu>
4. Večernje novosti (2014): „Vučić: Srbija i Nemačka sada su saveznici“, 11. jun 2014, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:495790-Vucic-Srbija-i-Nemacka-sada-su-saveznici>
5. Vijesti (2014): „Institut za strateška rješenja: Zapadni Balkan će nastaviti da zaostaje“, 5. januar, <http://www.vijesti.me/vijesti/isr-zapadni-balkan-ce-nastaviti-da-zaostaje-2014-godini-clanak-170086>
6. Vreme (2010): „Jugoslavija, Balkanski pakt i NATO“, 16. jun, <http://www.nspm.rs/srbija-i-nato/jugoslavija-balkanski-pakt-i-nato.html>
7. Vreme (2012) „Hrvatska: završen referendum o EU“, 22. januar, <http://vreme.rs/cms/view.php?id=1031041>
8. Gilbert, Mark (2012): *European Integration – a consise history*, Rowman and LITTLEFIELD Publishers, Lanham
9. Đukanović, Dragan (2009) „Zapadni Balkan: od sukoba do evrointegracija“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka 2009*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, godina III, broj 3, str. 497–508
10. Đukanović, Dragan, Ladevac, Ivona (2009): „Prioriteti spoljropolitičke strategije Republike Srbije“, *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, godina LXI, broj 3, str. 343–364
11. Đukanović, Dragan (2010a): „Spoljropolitičke orijentacije država Zapadnog Balkana: uporedna analiza“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, godina 4, broj 4, str. 295–313
12. Đukanović, Dragan (2010b): „Jugoistočna Evropa – Resetovanje sa susedima“, u: Borivoj Erdeljan (ur.), *Srbija i svet: zbornik radova*, Evropski pokret u Srbiji, Fondacija Friedrich Ebert, Beograd, str. 45–50
13. Đukanović, Dragan (2011): „Politika Evropske unije prema Zapadnom Balkanu“, u: Dragan R. Simić (ur.), *Integracija Zapadnog Balkana u mrežu globalne bezbednosti*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa, Beograd, str. 225–236

14. Đukanović, Dragan (2013): „Odnosi između Beograda i Prištine: od tehničkog do političkog dijaloga“, *Međunarodni problemi*, god. LXV, br. 3, str. 365–385
15. Đukanović, Dragan (2014): „Križa u Federaciji Bosne i Hercegovine – između građanskog bunta i revizije političkog sistema“, *Kultura polisa*, god. XXI, br. 24, str. 59–80
16. Evropska komisija (2013): „Izveštaj o napretku Crne Gore za 2013. godinu koji prati saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Savjetu – Strategija proširenja i glavni izazovi 2013-2014.“, COM (2013) 700, Brisel, 16. oktobar 2013
17. EurActiv (2014): Pozitivan trend podrške članstvu u EU“, 14. april, <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/7115-pozitivan-trend-podrske-lanstvu-u-eu>
18. European Commission (1999): „Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the Stabilisation and Association process for countries of South-Eastern Europe (Bosnia-Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania“, COM (1999) 235 final, 25 May
19. European Commission (2013): „Albania 2013 Progress Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014“, COM (2013) 700 final, Brussels, October 16, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/al_rapport_2013.pdf
20. Zundhauzen, Holm (2008): *Istorija Srbije od 19. do 21. veka*, CLIO, Beograd
21. Lopandić, Duško, Kronja, Jasminka (2010): *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd
22. Lopandić, Duško (2011): „‘Evrokriža’ i budućnost Evropske unije“, *Međunarodna politika*, god. 62, broj 1144, str. 5–18
23. SEE Times (2012): „Pad podrške Srba pristupanju EU“, 21. januar 2012, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/feature_s/2012/01/21/feature-02
24. Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija Crne Gore (2006): „Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore“, <http://www.mvpei.gov.me/ministarstvo/spoljno-politicki-prioriteti>
25. Ministarstvo inostranih poslova Kosova (2014): „Spoljnopolitički prioriteti“, <http://www.mfa-ks.net/?page=3,98>,
26. Minić, Jelica, Đukanović, Dragan, Kronja, Jasminka (2014): *Regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu – kako dalje?*, Evropski pokret u Srbiji, str. 4–20.
27. Mitrović, Ljubiša i Stjepanović-Zaharijevski, Dragana (2008): „Nacije na Balkanu između modernizacije i retradicionalizacije“, *Sociolog*, br. 3, str. 161–175
28. Simić, Predrag (2008): *Tito i NATO*, Večernje novosti, Beograd.
29. Politika (2012): „Evropa u više brzina i šta je nama činiti?“, 17. mart, <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Evropa-u-vise-brzina-i-sta-je-nama-ciniti.lt.html>
30. Pres (2009): „Evropa se raspada na tri dela!“, 18. april, <http://www.pressonline.rs/svet/globus/63211/evropa-se-raspada-na-tri-dela.html>

31. TANJUG (2014a): „U Srbiji živi više od 43000 izbeglih lica“, 19. jun, <http://www.tanjug.rs/novosti/134178/u-srbiji-zivi-vise-od-43-000-izbeglih-lica.htm>
32. TANJUG (2014b): „Danas konačni rezultati parlamenatrnih izbora na Kosovu“, 26. jun, <http://www.tanjug.rs/novosti/135039/danas-konacni-rezultati-parlamentarnih-izbora-na-kosovu.htm>
33. Telegraf (2012): „Angela Merkel: Nema proširenja EU!“, 13. decembar, <http://www.telegraf.rs/vesti/453803-angela-merkel-nema-prosirenja-eu>

EUROPEAN UNION AND THE WESTERN BALKANS – EXPECTATIONS AND ANTICIPATION

Summary: In this paper, the author analyzes the prospects and outlook for full membership countries and entities of the Western Balkans into the European Union. He also points to the evolution of the development of relations between the European Union and the Western Balkans, and particularly after 1999, but at different stages of the foreign policy orientation of the region's countries (from exclusive of independence to European integration) over the past two and half decades. At the same time the author points out the existing achievements of countries and entities in the process of European integration, which are the candidate status to begin membership negotiations (Montenegro and Serbia), Macedonia and Albania to the candidate, but negotiations have not begun to Bosnia-Herzegovina and Kosovo, which are far behind the rest of the Western Balkans. The author is particularly pointed out the problems jointly characterize the Western Balkans. They will certainly be "entered" into the European Union when it occurs. In the article then followed the presentation of the spectrum of different views of the future of the European Union. In conclusion of the article author points out the evident reluctance of leading EU countries in relation to the new enlargement, and especially Germany, Great Britain and France. However, the author concludes that it is necessary to preserve the majority of European citizens' mood states and entities of the Western Balkans and in this regard stresses the role of political elites and the media and civil society.

Key words: the European Union, the Western Balkans, European integration, foreign policy, Serbia, Montenegro, Bosnia-Herzegovina, Albania, Macedonia, Kosovo.